

ցինք : Սակայն վախը աւելի էր . վասն զի գեռ երկրաշարժը կը շարունակէր . ոմանք ալ իրենց ձախորդ կանխաձայնութեամբը նորանոր աղէտք կը գուշակէին : Սակ մենք թէպէտ վտանգէն ազատած էինք , սակայն սիրտ չէինք ըներ անկէց հեռանալու՝ ինչուան որ մօրեղբօրս վրայ նոր լուր մը չառնուէր : Ս՛հ , իրաւունք ունէինք վախնալու իրեն կենացը վրայ ։

կը շարունակուի :

ՀԱՆՈՍՈՒԹԻՒՆ

Եգիպտոսի բուրգերուն օգտակարութեանը վրայ նոր կարծիք մը :

Ի՞նչն ատեն իմաստնոց մէջ վէճեր ելեր են թէ արդեօք Եգիպտացիք ինչ վախճանի և ինչ օգտի յուսով շինած ըլլան իրենց բուրգերը՝ անհամար ծախքով և անբաւ աշխատութեամբ¹ :

Տեսակ տեսակ կարծիքներուն վրայ , մօտերս նոր կարծիք մ' ալ կ'աւելցնէ Պելճիոյ ճարտարութեան թանգարանի վերատեսուչը Պ. Դօպար² . իր հրատարակած կարծիքը մեր հնասիրաց ալ կ'ուզենք հաղորդել :

Եգիպտացիք , կ'ըսէ Դօպար , որ ըստ ամենայն հռչակաւոր ճանապարհորդաց հնութեան ամենէն աւելի խեղացի և լուսաւորեալ ժողովուրդը կը սեպուին , չէին ձեռք զարներ այսպիսի վիթխարի ձեռագործաց՝ առանց հասարակաց այնպիսի մեծ օգուտ մը դիտելու , որուն համար յանձն առնուն այնպիսի մեծ գումար ծախելու :

Ինոր համար անտարակոյս բուրգերը՝ Եգիպտին ծաւալած ատեն մէջի պտըտող բիւրաւոր նաւավարներուն , և աւազուտ անապատին մէջ թափառական ճանապարհորդներուն համար գտողական կէտեր էին որոնք տասնըհինգ քսան փարսախ հեռուէն կրնային լուսաւոր

ընկուզի պէս տեսնուիլ , որուն նմանութենէն Յոյնք զբուրգերը կոչեր են πυρὸς ἀμυγδαλαί (կրակէ նուշ) , որ ետքէն կրճատութեամբ եղեր է πυραμίδ :

Բէոփսի բրգան գլխուն դաշտաձեւին վրան կրնար կարի կրակ վառուիլ , ու պահապան զօրքեր ալ կրնային կենալ հեռուէն տեսնուող կարաւանաց հասնիրը և թշնամի աշխարհակալաց յարձակումը դիտելու և իմացընելու համար : Իայց նաւավարաց սղզուութեան դրբին համար մէկ բուրգ մը միայն բաւական չըլլալով՝ Բէոփսինէն ետե երկրորդ մը ալ շինեցին , յետոյ երրորդ մըն ալ . և շատ մը պղտիկներ ալ , ինչպէս թշնամեաց դէմ պատերազմողք կը շինեն պղտի պղտի մարտկոցներ :

Իւրեմն քաղաքականացեալ ժողովրդեան մը ամենամեծ կարեւորութե համար շինուած էին աս բուրգերը :

Ի՞նչ ամենայն ազգեր որ ընդարձակ շիտակ երկիրներու մէջ բնակած են , ինչպէս Եգիպտացիք դաշտավայրները , վարուն ճամբաներ բացուած չըլլալուն՝ բարձր աշտարակներ կանգնելու կարողութիւն ունէին , ցրուած զօրաց համագումար ժողովուրդ և դիտելու վախճանաւ :

Բարեւրնի անուանի աշտարակը նոյն վախճանաւ շինուած էր , ինչ վախճանաւ որ Եգիպտոսի բրգերը և Զինու յախճապակէ աշտարակը : Չեն ալ նոյն եղած պիտի ըլլայ , ինչպէս որ մինչև հիմա մնացած քառակուսի չորս յարկերէն կ'երևայ , որուն աւերակաց վրայ ձիով ելեր է Պրքինկէմ ճանապարհորդը :

Սինէնցիոս Վասսոս () զաճ՝ Իմազոնաց գետին քովի եղած դաշտավայրաց մէջ գտաւ շատ մը Եգիպտոսիներուն նման բուրգեր , որ անշուշտ նոյնպէս հասարակաց փրկութեան պիտոյիցը համար կանգներ էին երկրին Բէոփսի ըստուած նախնի ժողովուրդ :

¹ Եգիպտոսի բուրգերն ու պատկերը տես Օրագրիս Գ հատորին մէջ էջ 315 :

² La Science pour tous. N. 2.

¹ Միացեալ նահանգաց Օղաճ գետին եզերքը Արիանուս ու Միսուրի գաւառները բնակող հնդդէի երկրցիքը Օղաճ կ'ըսուին , որ հիմա սկսած են կրթուիլ :

դը : Լ՛մերիկայի շատ ազգեր նոյնպիսի բուրգեր շինեցին իրենց երկրին մէջ :

Զենք կարծեր որ խաբուինք երբոր ըսենք թէ բարձր աթոռանիստ եկեղեցիները, կալուածական դղեակները և արեգակնակները կամ հովասուն բարձր տեղուանքը նոյնպիսի առթով շինուած պիտի ըլլան :

Յրէնէլի փարոսը չշինուած, Վաղղիոյ ծովափանցը վրայ բրգերէն աւելի լաւագոյն չենք չէր կրնար շինուիլ՝ նաւորդաց նպատակ տեսութեան մը գործելու համար :

Թէ ամենէն բարձր բուրգերը կանգնող թագաւորաց յիշատակը պատուեցին Լ՛գիպտացիք, և իրենց գերեզմանատեղին որոշեցին, ասկէ աւելի բնական բան չկայ : այնպէս շատ ալ բնական է նաև որ աս բրգանց դիրքը ու տեղը աստղաբաշխօրէն ամենեւին կարելի չըլլաւ թեամբ ալ ուղղած ըլլան : Լ՛ւ թէ աս բրգանց՝ եգիպտական ասպարէզի մը չափը տուած ըլլան, ինչպէս որ ցըցուց Պ . Եւսմար իմաստունը, խեղք կը պառկի ասոր ալ : բայց խեղքերնիս չհասնիր որ ինչու համար աս կոթողները այսչափ մէկմէկու հեռու կանգնած ըլլան, երբ վախճաննին իրաւքնէ ըլլար անապատին աւազը արգիլել և «Իս-ն» ըսուած աննկուն կամ սաստկաշունչ խորշակ քամին զօրութիւն խորտակել :

Հապա ինչպէս համարինք թէ այսչափ ահագին ծախք և աշխատութիւն՝ փառասէր իշխանի մը արտաւոյց հաճոյքը լեցընելու համար եղած ըլլան, ուր անանկ նախատելի մարդ պէտք էր համարուէր ամենուն առջև առջի բուրգ շինողը, որ իրեն յաջորդները և ոչ մշտքերնէն անցընէին այնպիսի ունայն ու յիմարական խորհուրդներ :

Պ . Եւսմար դիտեր տեսեր է որ բոլոր բրգանց ծայրը երկրաչափական պրգտի բրգաձևներով կը լմննան, ճերմակ մարմարիոնի մէջ ագուցած, որուն ծայրը ուրիշ բան չենք կրնար կարծել որ դրուած ըլլայ բայց եթէ վառելի բոց :

Բայց երբոր մտածենք Լ՛գիպտոսի մշտապարզ երկինքը, և անոնց գագա-

թանց բարձրութիւնը, ուր մարը մննող արևուն ճառագայթները երբոր Լ՛եղոսը խոր խաւարի մէջ թաղուած է դեռ երկու ժամ ալ անոնք կը ցոլան, երբոր լուսինը կուգայ անոնց սպիտակափայլ երեսները լուսաւորելու, կրնանք գուշակել որ քիչ անգամ կ'ըլլար որ անապատին մէջէն անցորդները ու Լ՛եղոսի մէջ նաւավարները չտեսնէին բուրգերը :

Լ՛նշուշտ ասոր համար ալ է որ յոյն նաւավարները (ինչպէս որ վերն ըսինք) Բերաֆա անունը տուին առջի անգամ որ տեսան բրգանց լուսաւորած գագաթները :

Ուրեմն մեր այս ըսած խօսքերէն կը հետևի որ բրգերը էին մէյմէկ փարոս, լապտեր և դիտարան, անհրաժեշտ կարևոր Լ՛գիպտացւոց, որ նաև շատ անգամ անապատին սահմանները կանգնուած շինից մէյմէկ ապահովութիւն եղան :

ՊԼՏՄՈՒԹԻՒՆ

Լոգովիկոս ԺԶին փարքն ու մահը ¹ :

Տաճարի ըսուած աշտարակին մէջ հինգ ամիս ծառայեցի թագաւորին և իր մեծափառ ընտանեացը . և թէպէտ քաղաքական Լ՛արեկարգութեան պաշտօնարանին սպայքը՝ մեծ արթնութեամբ կը հսկէին վրանին, սակայն ահով ալ կըցայ այլևայլ հարկաւոր տեղեկութիւններ ձեռք ձգել, եթէ գրաւոր և եթէ անգիր, բանտին մէջ պատահած դէպքերուն վրայօք :

Բայ գրուածքս շարագրելուս վախճանը ընդարձակ պատմութիւն մը չինել չէ, այլ նիւթ մատակարարել անոնց որ ատեն անցնելէն ետքը ուզեն ան եղածին պատմութիւնը գրելու ձեռք զարնել : Լ՛ւ որովհետեւ թագաւորին և իրեն ընտանեացը դէմ եղած ամէն նախատանացը ես միայն ականատես վկայ